

Polónyi István

A tudomány és a felsőoktatás egy minőségibb rendszeréről

Ebben az írásban azt szeretném körbejárni, hogy hogyan lehetne elmozdulni a hazai tudomány és felsőoktatás jobb minőségének irányába^[1]. Szándékosan nem a jelen írás megszületését ösztönző vitaindítóban^[2] szereplő Akadémia és felsőoktatás párosítást használom. Ennek okát az itt következő írás reményeim szerint megvilágítja.

A felsőoktatás és a tudomány átalakulása és a minősége

A felsőoktatás és a tudomány a 20. század második felében olyan radikális változásokon ment keresztül, amely változások az azokkal kapcsolatos minőségfogalmakat is jelentősen átalakították.

A felsőoktatási képzés tömegessé vált. Míg korábban egy-egy korosztály 5-10%-a járt felsőfokú programokra, mára ez a nemzedék felére, gyakran több mint felére kiterjed számos fejlett országban, s nálunk sem marad el attól jelentősen. (Magyarországon 2009-ben a 20-24 éves korosztály 30%-a járt felsőoktatásba, azon belül az összes 20 és 21 évesnek a 35-35%-a). A tömegesedés sok változást hoz magával, amelyek jelentősen átformálják a felsőoktatási minőség korábbi, humboldti és post-humboldti fogalmait.

A 19. században a humboldti egyetem jellemzői az elitképzés és az akadémiai autonómia. A minőséget alapvetően oktató minősítése (tudományos minősítés és habilitáció) és kinevezésének állami kontrollálása biztosította.

A 20. század felsőoktatását a tömegesedés és a szűkülő akadémiai autonómia jellemzi, a minőségbiztosítást pedig az akkreditáció jelenti, amely nem más, mint részint a szféra önellenőrzése, részint aktív kormányzati oktatáspolitiká^[3]. Tehát a minőséget az akkreditáció (a tanárok kinevezés előtti teljesítményértékelése és a programok indítás előtti ellenőrzése) és a kinevezés állami kontrollálása jelentette.

A 20. század végének és 21. század elejének felsőoktatását a némileg lassuló expanzió jellemzi és elmozdulás a gazdálkodó, vállalkozó egyeteme felé (s ezzel az akadémiai autonómia helyére lépő vállalatszerű gazdasági autonómia). A minőséget részint belső minőségbiztosítási eljárások, részint professzionális minőség-ellenőrzés szolgálja. (Ahol az állam fizet, ott a közalkalmazotti egyetemi tanári kinevezéseknél az állami kontroll továbbra is megmarad, ahol nem az állam fizet ott legfeljebb névleges, ceremoniális kontroll marad.)

A kutatás is átalakul. A kutatók egyéni kíváncsisága által vezetett téma-választás, és a feltétel nélküli (lényegében csak a vezető oktatói kinevezésekhez kötött) intézményi (tanszéki) finanszírozás helyébe a pályázati rendszer, a piaci megrendelés és a projektfinanszírozás lép. A tudománytól és művelőitől egyre inkább a hasznosságot, eredményeik rövid távú gazdasági, társadalmi hasznosulást várják el^[4].

A fejlett országokban a 70-es évek gazdasági válsága nyomán az állam egyre inkább kontrollálni akarta a közpénzekből finanszírozott tudományos kutatást, mérni a teljesítményeket, megkövetelni a hatékony működést. A szűkös gazdasági lehetőségek nyomán kialakul a „projektvilág”, amelynek lényege, hogy pontosan meg kell mondani, mi a cél, mekkora a ráfordítás, mi az ütemezés (*Laki – Palló* 2001). A kutatók vállalkozószzerűen működnek, s az egyetemek maguk is vállalkozói irányba kényszerülnek. A kutatási projektekkel az egyetemek működése és az egyetemi kutatások kapcsán megjelenik a tervezés, az ütemezés, az átláthatóság és az elszámoltathatóság.

Mind a pályázatok odaítélése, s a piaci megrendelések mind a projektek értékelése során mérik a teljesítményeket, a publikációkat, a szabadalmakat és a citációt. A korábbi egyszeri minősítési aktusok (doktorálás, habilitáció) helyett, mellett a rendszeres tudományos teljesítményértékelés lép.

A változások nyomán a felsőoktatási intézmény működése, gazdálkodása elmozdul a vállalatszerű működés felé, s kialakul a professzionális menedzsment, a professzionális minőségbiztosítás, a vállalkozói kultúra (stratégiai, üzleti tervezés, marketing). Ugyanakkor az intézményen belül a karok, tanszékek, vezetőoktatók, kiskollektívák önállósága visszaszorul, mind az oktatási, mind a kutatási autonómia csökken, helyette a vállalati (egyetemi), piaci alkalmazkodás kerül előtérbe. Lényegében a tanszékek önállósága „vállalatszerűvé” válik, ugyanis a vállalati működésben nincs vagy nagyon korlátozott a részegységek autonómiája. Persze hangsúlyozni kell, hogy ez a változás egy-egy országban, sőt néha egy-egy országon belül is eltérő ütemben zajlik.

Az egyetemek történelmi fejlődése radikális átalakulással jár szervezeti, működési, foglalkoztatási jellemzőikben

	Humboldti	Poszt-humboldti	Szolgáltató egyetemi
Kutatási téma-meghatározás	Önálló, vagy professzori	Saját, vagy kari kezdeményezésű pályázatokból, megbízásokból	Központi, felülről jövő
Kutatási források	Intézményi	Intézményi és megbízások ill. pályázatok	Megbízások, együttműködések, nagypályázatok
Bérezés	Közalkalmazotti	Közalkalmazotti és	Piaci

		mellette többlet kereset pályázatok, megbízások alapján	
Teljesítmény-értékelés	Nincs – ill. címek odaítéléshez kötött	Címek odaítéléshez kötött, illetve időnként kollektív	Rendszeres - vezetői
Szervezet	Merev – kari, tanszéki	Kari, tanszéki szervezet gyengül, intézetek megjelenése	Rugalmas – departmenek, projektszervezetek
Vezetés	Akadémiai jellegű – megosztott (testületi és egyéni) Kutatások professzori irányítással	Gazdasági felügyelet leválik – menedzsment megjelenik – de még akadémiai a domináns Kutatások minősített oktatók irányításával	Akadémiai – gazdasági vezetés különvált – domináns a menedzsment, a kutatómenedzsment

Az egyetemek fejlődési szakaszai és az egyetemi kutatások szervezeti, működési, foglalkoztatási jellemzői

Forrás: Polónyi (2010)

A képzés minősége tehát a mai felsőoktatásban nem egy-egy professzor minőségén, hanem a karok, illetve departmenek oktatóinak együttműködésén, szervezett, hatékony tevékenységén múlik.

Túlhaladottá válik, hogy azt kell tanítani az oktatóknak, amit kutat, vagy hogy az a magas színvonalú oktatás, amikor azt tanítják, amit kutatnak. A tömeg-felsőoktatásban számos olyan tárgyat és ismeretet kell tanítani, amit nem kutatnak azok, akik tanítják, sőt lehet, hogy egy kis országban egyáltalán nem kutatja senki (ami persze nem jelenti azt, hogy nem ismerik annak irodalmát). Egyre inkább azt lehet látni a fejlett országok felsőoktatásában, hogy az oktatás és a kutatás humán erőforrását tekintve szétválik: a kutatásban eredményes alkalmazottak pályáznak, kutatási, fejlesztési megbízásokat vállalnak (és a kutatási bevételeket hoznak), a kutatásban kevésbé eredményes, de oktatásban tehetséges alkalmazottak pedig inkább oktatnak, (és tandíjbevételt hoznak).

Más oldalról a felsőoktatási intézmények és egységeik vezetését gazdasági, szervezési, vezetési ismeretekkel és gyakorlattal rendelkező menedzserek látják el (akik persze nem ritkán az oktatásból és kutatásból kikopott, kiszorult vagy kivonult alkalmazottak).

Magyarul a tömegessé, és nagyüzemmé vált felsőoktatásban nélkülözhetetlen a munkamegosztás, - és nélkülözhetetlen a

munkamegosztásbeli feladatok szerinti munkateljesítmények rendszeres értékelése.

A fakultásvezetőt, a dékánt, a rektort egészen más szempontok alapján kell választani és rendszeresen értékelni, mint az oktatással foglalkozó alkalmazottat, vagy a kutatással foglalkozó alkalmazottat.

A Magyar Tudományos Akadémia és a tudomány minősége

A hazai tudomány fejlődésének s minőségének és a Magyar Tudományos Akadémiának a viszonyát akkor értjük meg, ha alaposabban megvizsgáljuk a hazai Akadémia sajátosságait^[5].

A magyar Akadémia lényegében egy „ügy-felejtett” államszocialista monopólium, amelynek monopolisztikus szerepén az idő már régen túl lépett, viszont amelyet a legutóbbi akadémiai törvénymódosítás is megszilárdított.

A rendszerváltás után az új akadémiai törvény az Akadémia szocialista rendszerbeli funkcióit nagyrészt fenntartotta: megmaradt a kvázi tudományos minisztérium funkció és a kutatóhálózat-fenntartó szerep is. A tudományos káderutánpótlás-nevelő szerep is fennmaradt annyiban, hogy a mai napig tovább él az MTA doktora cím, amely a legmagasabb tudományos fokozatként funkcionál, s informális hegemon szerepe van az egyetemi tanári kinevezésekben, a doktori iskola alapításában, de leginkább a kutatási forrásokból való részesedésben. Nem szűnt meg az akadémiai tagok és a tudományos címek – a fejlett világon példanélküli - illetményezése sem. Ezek az intézmények a hazai tudományt hierarchizálják. S így a hazai tudományt a verseny helyett az akadémia által konstruált hierarchia uralja.

Ma már egyetlen fejlett ország sincs a világon, ahol egy társadalmi szervezet a MTA-hoz hasonlóan kisajátítaná az egész ország tudományosságának kizárólagos képviselőjét, miközben legfeljebb erkölcsi felelősséget visel. A demokratikus rendszerek sajátossága, hogy az állam vezetése a választópolgárok ellenőrzése alatt áll. Az országot vezető politikusok, és szakpolitikusok legalább a választásokon megméretésre kerülnek, s tevékenységüket a választott képviselők gyűlése, a Parlament által ellenőrizhetően végzik. Az Akadémia esetében ilyen felelősségről nem beszélhetünk, tagjai egymást választják, s a választópolgárok döntése nem érinti őket, ellenőrizhetőségük is igencsak felületes. Ennek azután megvannak a következményei. A tudománypolitikai kontroll alól és a piactól is menekülő, öngazgató hazai tudományos kutatás nincs rákényszerítve a társadalmi és gazdasági hasznosulási elvárásokkal történő szembesülésre.

A Magyar Tudományos Akadémia címrendszere és annak illetményezése súlyosan ellentmondásos helyzetet teremt. Az MTA doktora cím lényegében tudományos minősítésként funkcionál, pedig nyilvánvaló hungarikum, nemzetközileg el nem ismert, s el nem ismertethető. A világ fejlett részén

egyetlen tudományos fokozat van, amelynek az a célja, hogy tulajdonosának kutatói felkészültségét igazolja. A tudományos teljesítményeket ugyanis a 21. században (de már a 20.-ban is) a publikációkkal, a szabadalmakkal, találmányokkal és az idézettségekkel mérik.

Az Akadémia által kreált tudományos minősítési hierarchia a tényleges tudományos teljesítményeket háttérbe szorítja. Ugyanis az Akadémia az MTA doktora címmel és az akadémikusi tagsággal olyan hierarchiát hozott létre, amely a tényleges tudományos teljesítmények helyett működik. Akinek nagydoktori címe van, nagyobb tudós, mint akinek nincs. Aki levelező akadémikus, az még nagyobb tudós, aki pedig rendes tag, az a legnagyobb tudós. És az egyetemi kinevezések, valamint a kutatási pályázatok esetében, a kutatási forrásokhoz való hozzájutás esetében ez a meghatározó, s nem az, hogy milyen is a tényleges tudományos teljesítménye valakinek. Az Akadémia címei tehát a tényleges tudományos teljesítmények ellen hatnak, ami persze összefügg az Akadémia tudományos főhatóság szerepével, valamint azzal, hogy a hazai tudomány kizárólagos képviselői szerepében tetszeleg.

Az MTA doktora cím a rendszerváltást követően ugyan elvesztette ideológiai megbízhatóság szűrő, káderkiválasztó szerepét, azonban helyette a bennfentesek, az akadémiai pozícióban lévők beengedő szűrőjeként funkcionál, - mintsem a minőség szűrőjeként^[6]. Így aligha reálisak az azzal kapcsolatos minőségemelési elképzelések.

Nem csak az akadémiai címek hegemon szerepe példanélküli a világban, hanem az ezeknek a címeknek az adófizetők pénzéből történő – teljesítménykövetelményektől független – illetményezése is. Az akadémiai doktorok tiszteletdíjára fordított éves összeg (járulékaival együtt), valamint az akadémikusok tiszteletdíjára fordított összeg együttesen meghaladják az OTKA támogatásának összegét. Ezeknek a juttatásoknak az az alapvető problémája, hogy a mai, tényleges teljesítmények helyett múltbeli érdemeket díjaznak.

Nincs szükség tehát MTA-ról szóló törvényre, sokkal inkább a magyar tudományról és intézményrendszeréről kellene jogszabály. A hazai tudományos minőség és teljesítmény javítása a tudománypolitika határozott módosítását igényli. Ebben az egyik nélkülözhetetlen lépés a tudományirányítás rendszerének korszerűsítése, az Akadémia szerepének racionalizálása. Az Akadémiának meg kell találni a valódi helyét a hazai tudománypolitikában. Ezt a helyet akkor értjük meg legjobban, ha elképzeljük, hogy több magyar akadémia, több tudóstársaság van. Mindegyiknek megvannak a maga címei, a maga tagsága, s a tagokat kiválasztó mechanizmusa, - és persze egyikben sem kapnak sem a címek tulajdonosai sem a tagok az adófizetők pénzéből semmilyen juttatást. És egyik akadémia sem sajátítja ki a tudománypolitika – vagy akár annak egy részének (pl. az alapkutatás tudománypolitikája) - formálásának szerepét. A tudománypolitikát a politikusoknak és szakértő bürokrátáknak kell csinálni, mert ez az ő szakmájuk, és nem a tudósoké. A tudománypolitika kormányzati feladat, mint ahogy kormányzati feladat az

állami, köztulajdonú kutatóintézetek irányítása is. További fontos lépések – amelyeket itt nem részletezek - a kutatóhelyi és a kutatóintézeti hálózat, valamint azok finanszírozásának korszerűsítése.

Ami a tudományos teljesítmény és a minőség szempontjából meghatározó lépés, az az ösztöndíjak számának, s arányának radikálisan növelése a felsőoktatási kutatóhelyek és a kutatóintézetek kutatóinak bérezésében. Ezeke az ösztöndíjakat a tudományos teljesítmény ösztönzésére kell alapvetően alkalmazni. Ezen ösztöndíjak prioritásrendszerével lehetne mind a felsőoktatási kutatóhelyek, mind a kutatóintézetek kutatásainak irányultságát, prioritásait orientálni. Nélkülözhetetlen az akadémiai (MTA doktora és az akadémikus) címtámogatás megszüntetése, és ezen juttatások ösztöndíjszerűvé átalakítása. Ez azt jelenti, hogy sem az akadémiai tagság, sem a doktori cím után járó juttatás nem lenne automatikus, hanem megfelelő, több évre szóló munkaterv benyújtását – s a megelőző időszak, valamint a munkaterv szerinti előrehaladás eredményeinek bemutatását és nemzetközi összehasonlításban történő értékelését – igényelné, s ösztöndíjként lehetne azokat elnyerni.

Mit igen, mit ne?

A fentiek alapján már könnyű összefoglalni, hogy miben vitázom, s miben nem Pokol Bélával.

Abban teljesen egyetértek velem, hogy a hazai tudomány minőségét és teljesítményét javítani kell, s abban is, hogy a felsőoktatás minőségének javításában is megfogalmazhatóak előrevivő lépések.

Abban azonban a leghatározottabban vitatkozom velem, hogy a felsőoktatás minőségének javítási útja az lenne, hogy csak MTA doktori címmel rendelkezők tölthessenek be egyetemi tanári állást, kari és egyetemi vezetői beosztást, felsőoktatási irányító testületi (MAB, FTT) tagságot. A korábban elmondottak alapján részint az MTA doktora cím egyáltalán nem megfelelő kiválasztási eszköz. Másoldalról a felsorolt pozíciókat betöltőknek más-más követelményeknek kell megfelelniük. Más-más teljesítményt kell rendszeresen értékelni az egyetemi tanárnak, vagy a dékánnak és a rektornak, vagy az FTT vagy a MAB tagnak. És egyik esetben sem egy hierarchikus cím kell legyen a megfelelés kritériuma, hanem a tényleges teljesítmény.

Abban is egyetértek velem, hogy a tudományos minőség javításának alapvető feltétele a publikációkkal, szabadalmakkal és idézetekkel mért tudományos teljesítmény értékelése. De rendkívül fontos hangsúlyozni, hogy a tudományos közösség (azaz az illető szűkebb szakterületének kiválóságaiból álló alkalmi testületek) rendszeres értékelése. És ennek nincs köze sem az Akadémiához sem annak címeihez, cafrangjaihoz.

Mint volt róla szó, véleményem szerint felesleges az akadémiai törvény, ezért módosításával nem foglalkozom, (s helyette a tudományról szóló törvény megalkotását szorgalmazom).

A felsőoktatási törvényben ugyanakkor rendkívül fontos a rendszeres – és a különböző beosztások szerint specializált - teljesítményértékelés megteremtése. A felsőoktatási törvényben az oktatók és kutatók esetében, ahová Pokol Béla azt javasolja írni, hogy MTA doktori cím szükséges, mindenhová azt írnám, hogy „jelentős és fenntartott tudományos teljesítmény” szükséges. És egy erre alkalmas helyen leírnám, hogy a jelentős és fenntartott tudományos teljesítmény azt jelenti, hogy az illető szűkebb tudományterületének elismert képviselői által rendszeresen végzett tudományos értékelésen az illető tudományos munkásságát így értékelték. Az ilyen értékelés megszervezését az illetőt foglalkoztató egyetemre, illetve az egyetemek által létrehozott bizottságokra bízám^[7].

Ugyanakkor igen differenciáltan járnék el, mert az intézményre bízám annak megítélését, hogy hol is van erre szükség, s hol van inkább arra, hogy „szakterületét elmélyülten ismerő, kiemelkedő oktató” legyen. Ugyanis az autonóm egyetemek versenye az, ami kikényszerítheti a minőséget. Pontosabban kialakíthatja a minőségek rangsorát, mert a tömeges felsőoktatás sokszínű, a hallgatók motivációi, törekvései és képességei is változatosak.

Hangsúlyozom ismét, hogy az egyetemi rektor és helyettesei valamint a dékán alapvetően és meghatározón szervezési, gazdálkodási szakember kell legyen, tudományos teljesítménye másodlagos. Az FTT tagság sem tudományos teljesítményfüggő, itt (a feladat jellege miatt) sokkal inkább gazdasági, oktatáskutatási, munkagazdasági, tudományszervezési, intézményvezetési ismereteket követelnék meg, mint magas szintű tudományos teljesítményt.

Befejezés helyett

A tömegessé vált felsőoktatás és a hasznosítás-orientált kutatás más minőségfogalmat, minőségbiztosítást és vezetést igényel, kényszerít ki, mint ami a korábbi időszak akadémiai szférájában szokásos volt. És ezen az úton nincs visszafordulás, mint ahogy a mostanság készülő felsőoktatási törvénykoncepciókat készítőök hiszik, álmodják. A visszafordulás lemaradást jelent a világtól.

A tömegessé vált, s expanzióját még tovább növelő felsőoktatás egyre szűkebben részesül a közösségi forrásokból, s a kormányzatok irányából egyre jelentősebb nyomás nehezedik rá, hogy szellemi kapacitásait kihasználva mind jelentősebb forrásokat szerezzen kutatási projektek, kutatási megrendelések, innovációk értékesítése révén.

Ezen folyamatok nyomán alapvetően át kell alakuljon a felsőoktatás szabályozási tere is. A szabályozásnak az intézmények autonóm működését kell biztosítania, s azokat a belső folyamatokat erősíteni, amelyek a rendszeres

teljesítmény és minőségértékelést mozdítják elő. Azokat az archaikus cím-, és központi forrásallokációs rendszereket pedig, amelyek a tényleges teljesítmény- és minőségértékelés ellen hatnak minél hamarabb le kell bontani.

Nagy a kísértés, hogy egy kis ország – pláne ha történelmi hagyományai, és aktuálpolitikai erőtere is efelé terelik - monopol megoldásokat keressen a felsőoktatásban és a tudományban is. Hányszor hallani, hogy párhuzamosságok vannak a közösségi közlekedésben, a kórházi ellátásban, stb., stb., s a felsőoktatásban, és a kutatásban is. És, hogy ezek a párhuzamosságok nem racionálisak. Pedig a párhuzamosság versenyt jelent, s versenynél nincs jobb minőségbiztosítás, s nincs jobb teljesítményösztönzés (legfeljebb a piaci verseny). A hazai tudománypolitika súlyos hibája, hogy az Akadémiával olyan monopólium továbbélését tűri, amely egyes intézményeivel akadályozza a verseny kibontakozását. Az akadémiai tudományos minősítés éppen ilyen. Helyette a tudományos teljesítmények (publikációk, szabadalmak, citációk) rendszeres értékelése az, amely a minőséget biztosíthatja. A tudománypolitikának a felsőoktatást és az egész akadémiai szférát ebbe az irányba kell elmozdítania, ha minőségibb rendszert akar létrehozni.

Hivatkozások

1. Bálint Julianna – Polónyi István – Siklós Balázs (2006) A felsőoktatás minősége FKI Budapest 2006 (160. p.)
2. Hrubos Ildikó (2004): Gazdálkodó egyetem. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
3. Hrubos Ildikó (2006): A 21. század egyeteme: Egy új társadalmi szerződés felé, Educatio 2006./4. sz.
4. Kozma Tamás (2004): Kié az egyetem A felsőoktatás nevelésszociológiája Új Mandátum Kiadó Budapest
5. Laki János – Palló Gábor (2001): Projektvilág és informális hálózat a tudományban. (http://21st.century.phil-inst.hu/2001_dec_konf/LAKI_PALL.pdf) Utolsó letöltés 2010. 01. 15.
6. Pokol Béla: Akadémia és felsőoktatás - de lege ferenda Jogelméleti Szemle 2010/4
7. Polónyi István (2008b): Érintetlen sztálinikumok – változatlanság az Akadémián Beszélő 2008 május (44 – 55 p)
8. Polónyi István (2006): Az Akadémia diszkrét bája Beszélő 2006 október (39-46.)
9. Polónyi István (2007): Minőség az oktatásban Competitio 2007 Június (149-182)
10. Polónyi István (2008a): A felsőoktatás minőségügye Educatio 2008 tavasz (5-21p)

11. Polónyi István (szerk.): Az akadémiai szféra és az innováció A hazai felsőoktatás és a gazdasági fejlődés Új Mandátum Kiadó Budapest 2010 (205 p)
12. Slaughter, Sheila - Leslie, Larry L. (1997): *Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University*. Baltimore, MD.: The John Hopkins University Press.

^[1] Az írás megszületését Pokol Béla vitára hívó megkeresése ösztönözte

^[2] Pokol Béla: Akadémia és felsőoktatás - de lege ferenda Jogelméleti Szemle 2010/4 (<http://jesz.ajk.elte.hu/pokol44.html> - letöltés 2011-02-27)

^[3] Mint Kozma Tamás írja a felsőoktatási akkreditáció - mint kormányzati politika - Európában kormányzati válasz a felsőoktatási expanzióra (Kozma Tamás 2004)

^[4] *Slaughter és Leslie (1997)* „Academic capitalism” kifejezést használja a tudomány átalakulására. A jelenség lényege, hogy az állami források csökkenése következtében a felsőoktatás egyre inkább külső források felé kényszerül fordulni. A következmény, hogy a kutatások egyre kevésbé „kíváncsiságvezéreltek”, hanem piaci alapúak. Ezzel együtt megszűnik a pénzek feltétel nélkül folyósítása. A piaci megrendeléseknek az elvárása, hogy a kutatások profitot, nyereséges termékeket, folyamatokat, innovációt eredményezzenek. Ez a folyamat az USA-ban hetvenes években kezdődött. A szerzők rámutatnak, a tudomány piacosodása nyomán összekapcsolódik a presztízs, az eladhatóság és a kutatásfinanszírozás. A tudomány piacosodása leglátványosabb az alkalmazott tudomány és a technológia területein. Ez a hatás annyiban érvényesül a humán területeken, amennyiben kapcsolódnak az egyetem piacképes területeihez. (*Slaughter – Leslie 1997*).

^[5] Az itt olvasható megközelítést részletesebben lásd: Polónyi I (2006), Polónyi I (2008b)

^[6] A rendszerváltást követően a nagydoktori cím és az élethosszig tartóan kinevezett akadémikusság számos tudományterületen a tudomány megújulásának akadályává vált – különösen azokon a területeken, ahol a tudományterület sajátosságához tartozott az átideologizáltság. Ennek hatásai máig tart, - ha másban nem például abban, hogy ezek a területek jelentősen veszítettek elismertségükből mind az ideológiailag nem terhelte tudományterületek képviselői, mind a tudományterület újirányzatainak képviselő részéről.

^[7] Ma is több egyetemen nem csak formális gyakorlat, hogy az egyetemi tanári kinevezések kezdeményezése során az illető szakterületének neves szakembereit kéri meg tényleges véleményezésre.